

Instructie Voorjaarsstelling 2012

Instructie voor WBE's
bij de organisatie van faunatellingen

KNJV

Afdeling Faunazaken

Februari 2012

Internet: www.knjvintranet.nl

E-mail: biologie@knjv.nl

Telefoon: 033-4619841

Inleiding/ achtergrond

Vijf jaar geleden is met de Nationale Wildteldag een start gemaakt met het inventariseren van wild- en faunasoorten. Ook dit voorjaar zal weer worden geteld. Door deze telinstructie te volgen worden in het hele land op uniforme wijze structureel telgegevens verzameld.

De teldata in 2012

Nationale Wild- en Faunateldag

De Nationale Wild en Faunateldag valt doorgaans op de eerste zaterdag in april. Echter dit jaar wordt de teldag een week eerder gehouden i.v.m. Pasen en de ALV op **zaterdag 31 maart 2012**. Het betreft:

- de wildsoorten in de door de WBE vastgestelde representatieve telgebieden (hst 1).
- de ganzen, knobbelzwanen, kraaiachtigen, blauwe reigers en aalscholvers in de hele WBE (hst.2).

Voorjaargestelling grote hoefdieren

- Het aantal reeën wordt traditioneel in het voorjaar (**eind maart-begin april**) geteld (hst.3).
- Ook de damherten, edelherten en wilde zwijnen worden in het **voorjaar** geteld (hst 4.)

Aanwezigheid zoogdieren

Iedere jachthouder houdt gedurende het **hele jaar** bij welke zoogdiersoorten (zoals de kleine marterachtigen) hij in zijn eigen jachtveld heeft waargenomen (zie hst.5).

Burchtinventarisatie vos

Iedere jachthouder inventariseert gedurende het voorjaar het aantal vossenburchten in zijn eigen jachtveld (hst 6).

Waarom tellen?

Cijfers zijn belangrijk. Voor de onderbouwing van ontheffingen zijn ze noodzakelijk. Ten behoeve van actualisatie van het faunabeheerplan zullen WBE's aan de Faunabeheereenheid gegevens van een reeks jaren moeten kunnen leveren over populatiegrootte en afschot van schadeveroorzakende diersoorten. Ook om een praktisch uitvoerbaar faunabeleid in de provincies te bewerkstelligen en het effect van bepaalde beheersmaatregelen te evalueren, moet de WBE, FBE en KNJV over gegevens kunnen beschikken. Daarnaast gebruikt de KNJV de data voor landelijk beleid.

Om de gegevens van achtereenvolgende jaren met elkaar te kunnen vergelijken en provinciale uitwerkingen te kunnen maken is het noodzakelijk dat jagers jaarlijks op dezelfde wijze tellen.

Om de WBE's daarbij te ondersteunen heeft de KNJV een uniforme en structurele opzet gemaakt voor tellingen door WBE's. De KNJV meent dat WBE's bij uitstek geschikt zijn om ook populatiegegevens van wild en schadeveroorzakende faunasoorten te verzamelen. Haar leden kennen het veld immers als geen ander.

Nieuw

Voor het eerst worden de telgegevens van de voorjaarsstelling ingevoerd in het Nederlands Wild Registratie Systeem (NWRS). Verzamelformulieren en ook het Excel bestand op intranet zijn overbodig geworden, omdat telcijfers niet meer als totaal worden doorgegeven maar per telsector. Zo blijven de ruwe telcijfers bewaard en verkleint dit het risico op fouten.

Digitale verwerking in het NWRS zal op den duur minder werklast vergen van de WBE-secretaris. In het NWRS zijn namelijk een aantal aanpassingen doorgevoerd wat de organisatie en verwerking van de telling makkelijker maakt. Zo kan het WBE-bestuur meer taken delegeren, waardoor de werklast beter wordt verdeeld. Een WBE-secretaris of faunacommissaris kan bijvoorbeeld tellers machtigen de telcijfers zelf in te voeren. Ook kunnen topografische kaarten van telsectoren makkelijk worden uitgeprint en uitgedeeld aan de tellers.

Daarnaast is een digitaal systeem minder foutgevoelig door automatische optelsommen. Nieuw is het met stip kunnen intekenen van grote groepen (bijvoorbeeld meer dan 50 grauwe ganzen en kolonies van roeken) op een digitale kaart. Telcijfers zijn bovendien op een kleiner detailniveau zichtbaar, waardoor ontwikkelingen of verspreiding van soorten binnen een WBE beter te volgen zijn. De voorlopige cijfers zijn direct zichtbaar in het NWRS.

Aanpak telling (ree)wild en faunasoorten

Om de organisatie van de tellingen en het verwerken van de telgegevens binnen de WBE te stroomlijnen is het raadzaam dat het bestuur hier één of twee personen (faunacoördinator) mee belast.

Het is aan te bevelen om binnen uw WBE een verzamelpunt af te spreken voor het geven van de laatste instructies en het uitdelen van telformulieren en kaarten. De telformulieren kunnen aan het eind van de telling ook weer op een centraal punt ingeleverd worden. Dit maakt het mogelijk om de telling na te bespreken en eventuele dubbeltellingen te verwijderen.

- a) Opdeling *hele* WBE in telgebieden (sectoren), zodat een telgroep van minimaal 2/3 personen per telsector kan tellen;
- b) Instructie aan telgroepen door de faunacoördinator in de WBE op een verzamelpunt;
- c) Uitleg aan tellers hoe zal worden geteld
 - doorkruisen van het hele telgebied met auto, fiets en/of lopend of varend,
 - aantallen waarnemingen noteren op het telformulier en intekenen op kaart.Wanneer een soort niet is waargenomen, dan 0 invullen!
- d) Uitreiken telformulieren en kaarten telsectoren aan tellers;
- e) Na afloop op het verzamelpunt bijeenkomen, afstemmen op dubbeltellingen en inleveren telformulieren;

- f) Invoer in het NWRS door WBE-secretaris, faunacoördinator of gemachtigde teller

Invoer

*De WBE registreert de telcijfers en zoogdierverspreiding in het NWRS **vóór 31 mei 2012.***

Alleen het intekenen van vossenburchten kan later worden ingevoerd (vanaf half juni) vóór 1 augustus 2012. Spreek af dat de telformulieren aan het eind van de teldag worden verwerkt in het NWRS dan wel worden ingeleverd bij de faunacoördinator, zodat hij/zij de digitale verwerking kan uitvoeren. Na invoering in het NWRS dient het telformulier alsnog bij de faunacoördinator te worden ingeleverd, zodat deze bewaard kan worden voor het archief van de WBE. Vergeet niet de kaart met de groepen en de telroute in te leveren bij de faunacoördinator.

Veel WBE's tellen al in zogenaamde telsectoren. Om telgegevens in te voeren in het NWRS dienen deze telsectoren eerst digitaal aangemaakt en ingetekend te worden in het NWRS. Met de afgelopen wintertelling hebben al veel WBE's ervaring met het NWRS opgedaan en telsectoren aangemaakt.

In de bijlage 'handleiding telsectorindeling' van deze telinstructie, staan de voorwaarden waar een telsector aan moet voldoen. Veel WBE's gebruiken een zelfde telsectorindeling voor de voorjaarsstelling van ganzen en kraaiachtigen die ook van toepassing kan zijn voor de wintertelling of voor het reewild. Wanneer u per telling echter een andere telsectorindeling wil aanhouden, dan is dat ook mogelijk in het NWRS. Voor het wild worden aparte telgebieden gebruikt die representatief zijn voor de verschillende biotopen (hst 1) .

Als de telling niet heeft plaatsgevonden, dan verzoeken wij u om aan ons door te geven dat de telling niet is uitgevoerd. U dient dit dan ook aan te geven in het NWRS. Nadat de telsector is aangemaakt gaat u naar de telinvoer. Door het aantal tellers op nul te zetten geeft u aan dat er in de betreffende telsector geen telling is uitgevoerd. (Zie ook de uitgebreide handleiding Voorjaarsstelling NWRS te vinden op www.nwrs.nl vanaf 31 maart en de verkorte handleiding NWRS bij deze verzending).

Let op: Telgegevens worden in principe niet meer verwerkt door de KNJV. Wanneer u echter tegen problemen oploopt kunt u natuurlijk contact opnemen met onze helpdesk via het contactformulier in het NWRS. De KNJV helpt u dan de telcijfers alsnog in het NWRS in te voeren of anderszins verder te helpen. Mocht u dit jaar om uitzonderlijke reden nog niet het NWRS gebruiken, dan kunt u de resultaten per post of per email versturen naar de KNJV door gebruik te maken van de nieuwe verzamelformulieren 2012 op intranet.

1. Voorjaargestelling wildsoorten (trend)

Doel

Het vaststellen van de populatieontwikkeling (trend) van de wildsoorten. Neemt een wildsoort in aantal toe, blijven de aantallen gelijk of is er sprake van een daling? Door ieder jaar op dezelfde wijze, op hetzelfde tijdstip en in dezelfde gebieden het aantal *hazen, konijnen, wilde eenden, fazanten, houtduiven en patrijzen* te tellen, kan deze vraag na verloop van tijd worden beantwoord.

Wanneer tellen?

De Nationale wild- en faunateldag valt in principe op de eerste zaterdag in april. Dit jaar wordt deze echter op 31 maart 2012 gehouden. De wildsoorten worden twee keer geteld: 's Ochtends vanaf zonsopkomst tot ca. een uur na zonsopkomst. 's Avonds vanaf ca. een uur voor zonsondergang tot donker.

Waar tellen?

Niet de hele WBE wordt geteld, maar in een aantal van tevoren vastgestelde telgebieden die representatief zijn voor de WBE. Met andere woorden de verschillende in de WBE aanwezige biotopen (zoals bijvoorbeeld loofbos, naaldbos, heide, griend, weiland, akker en duin) moeten in deze telgebieden globaal in dezelfde verhouding terug te vinden zijn.

Als richtsnoer kan één telgebied van ongeveer 100 hectare per 1000 ha werkgebied WBE worden aangehouden. Wanneer de WBE bijvoorbeeld 8400 hectare groot is, kan worden volstaan met 8 telgebieden. Het mag er ook één meer of minder zijn. Het is van het grootste belang dat de WBE deze telgebieden op een kaart vastlegt. In het NWRS kunt u deze telgebieden intekenen. Jaarlijks zullen de wildtellingen immers in dezelfde telgebieden geteld moeten worden.

Hoe tellen?

Nadat de telgebieden zijn vastgesteld, wordt vervolgens in deze telgebieden een vaste telroute gepland. Het is immers de bedoeling om ieder jaar op dezelfde wijze te tellen. Die route kan per auto, fiets of lopend worden afgelegd. Het is dus niet de bedoeling alle aanwezige wild op te jagen (drijven), maar het aantal hazen, konijnen, wilde eenden, fazanten, patrijzen en houtduiven dat tijdens het afleggen van de vaste telroute met behulp van een kijker wordt waargenomen, te noteren. Leg ook de telroute vast op de kaart. De tellers weten dan precies wat van hen wordt verwacht, ook wanneer het andere tellers betreffen dan het jaar ervoor.

Wie telt?

Per telgebied zijn in principe niet meer dan 2 à 3 tellers nodig. Voor deze wildtelling is per WBE dus maar een beperkt aantal personen nodig.

Telresultaten

Het aantal waargenomen dieren wordt geturfd op telformulier nr.1 (zie bijlage 1- Telformulier (nr. 1): Voorjaargestelling populatie ontwikkeling (trend) wildsoorten). Voorheen leverde werd de faunacoördinator van de WBE de hoogste score van de ochtend- en avondtelling (*zie voorbeeld*) als eindresultaat in. In het NWRS voert u nu wel aantallen in van de zes wildsoorten van zowel de ochtend- als avondtelling. Het NWRS bepaalt dan eenvoudig de hoogste score per diersoort.

De telresultaten van de ochtend- en avondtelling kunt u invoeren in het NWRS per representatief vastgesteld telgebied. Dit is een ander telgebied dan de telgebieden die gebruikt worden voor de voorjaargestelling van ganzen en kraaiachtigen! Het telgebied kunt u intekenen in het NWRS en er de naam 'Voorjaargestelling-wild' aan geven. Zie hiervoor de handleiding NWRS Voorjaargestelling.

Bijlage 1: Telformulier (nr. 1): Voorjaargestelling populatie ontwikkeling (trend) wildsoorten

Voorbeeld

Telformulier nr. 1

Voorjaarsstelling populatie ontwikkeling wildsoorten (trend) in WBE “De springende haas”

Datum telling: 31 maart 2012

Telgebied: *nummer 1* (“Hazenhemel”)

Oppervlakte telgebied: ca. 90 ha.

OCHTENDTELLING

Diersoort	Aantallen turven	Totaal aantal
Haas	2/1/3/1/1/2/4/2	16
Konijn	8/3/2/6/7/8	34
Fazant	2/4/2/1	9
Patrijs		0
Houtduif	9/15/3/2/6/	35
Wilde eend	3/2/3/4/6/1/2/2/1/4	28

AVONDTELLING

Diersoort	Aantallen turven	Totaal aantal
Haas	2/4/2/3/1/4/2/3/1/1/1	24
Konijn	4/6/4/7/5	26
Fazant	3/1	4
Patrijs		0
Houtduif	1/3/4/5/2/6/8	29
Wilde eend	2/2/4/1/2/2/1/3/2	19

EINDRESULTAAT

Diersoort	Totaal ochtendtelling	Totaal avondtelling	Hoogste score *
Haas	16	24	24
Konijn	34	26	34
Fazant	9	4	9
Patrijs	0	0	0
Houtduif	35	29	35
Wilde eend	28	19	28

* hoogste waarde ochtend-/avondtelling, automatisch bepaald in het NWRS

2. Voorjaargestelling faunasoorten

Doel:

Het zo goed mogelijk vaststellen van absolute aantallen van de voorjaarsstand van een aantal schadeveroorzakende faunasoorten (*Knobbelzwaan, Grauwe gans, Kolgans, Brandgans, Canadese gans, Indische gans, Nijlgans, Soepgans (verwilderde- / boerengans), Zwarte kraai, Ekster, Kauw, Blauwe reiger, Aalscholver en Roek*).

Wanneer tellen?

Deze telling zal op dezelfde dag als de wildtelling (31 maart) worden uitgevoerd. De uitvoering vindt plaats na de ochtendtelling van de wildsoorten. Denk er aan dat de telgroepen binnen de hele WBE op hetzelfde tijdstip gaan tellen (na 9.15 uur).

Waar tellen?

In de **hele WBE**, ook gebieden die niet behoren tot jachtvelden. Afstemmen met particulieren en beheerders van natuurterreinen is belangrijk.

Wie telt?

Telsectoren worden elk met een telgroep van min. 2 à 3 personen geteld. Door goede afstemming tussen terreinbeherende organisaties (TBO's) en de WBE voorkomt men dubbeltellingen. We verzoeken u als fauna-coördinator voor zover dat nog niet is gebeurd heldere afspraken te maken met de desbetreffende terreinbeherende natuurorganisatie over wie waar telt. Gebieden kunnen natuurlijk ook samen met de beheerders worden geteld. Door samen te tellen kunnen de resultaten breed worden gedragen. Een telgroep dient daarom bij voorkeur zoveel mogelijk te variëren op basis van organisatie of achtergrond.

Aandachtspunten wijze van tellen

- **Als er bepaalde soorten niet worden waargenomen tijdens de telling dan een '0' invullen.** Wanneer er niet geteld is, vul dan op het telformulier in: 'telling niet uitgevoerd'. Wanneer niets is ingevuld is het immers niet duidelijk tijdens de gegevensverwerking of er wel of niet is geteld.
- Grote groepen vogels (>50) kunnen worden ingetekend op de topografische kaart (bv. "1G" = groep 1 Grauwe ganzen, "1B" = groep 1 Brandganzen). De grootte van de groep kan worden genoteerd op het telformulier. De WBE-secretaris, faunacoördinator of gemachtigde teller kan deze groepen na afloop weer intekenen op een digitale kaart in het NWRS.
- Indien u een grote groep vogels waarneemt vlak buiten òf binnen de grenzen van de eigen telsector kunt u -om dubbeltellingen te voorkomen- dit noteren in het vak

onderaan het telformulier. Graag tijdstip van waarneming, groepsgrootte en soort vermelden. Achteraf kan dan met uw buurtelsector, of aangrenzende WBE, worden besproken of zij deze groepen vogels wel of niet hebben waargenomen en worden afgestemd wie deze aantallen meeneemt op het telformulier.

- Het doorkruisen van een telsector kan per auto, fiets, lopend of varend. Als men een goed zicht op een groep vogels wil hebben om deze accuraat te kunnen tellen kunnen de vogels beter benaderd worden met de auto dan lopend. Een langzaam rijdende of stilstaande auto heeft namelijk een veel minder verstorend effect op vogels dan een wandelaar. Ganzen op grote wateren en eilanden kunnen eventueel met de boot worden geteld.
- In de telsectoren dienen de tellers een vaste telroute te plannen die door henzelf aangegeven wordt op de topografische kaart. Dit is belangrijk voor de standaardisatie van de telmethode en betrouwbaarheid van de resultaten. Bij voorkeur wordt een telsector jaarlijks door dezelfde personen en op dezelfde wijze geïnventariseerd. Wanneer tellers niet elk jaar beschikbaar mochten zijn dan kan zo, met behulp van de kaart en ingetekende route, toch hetzelfde traject worden afgelegd.
- Bij de ganzentelling wordt er geen onderscheid meer gemaakt tussen broedparen en niet-broedvogels. Voor alle soorten ganzen geldt dat het totaal aantal ganzen *inclusief* de jongen wordt genoteerd.
- De overvliegende vogels tellen we niet mee om dubbeltellingen te voorkomen. Overvliegende ganzen strijken vaak later neer op een terrein waar op dat moment ook geteld wordt.

Let op! Nieuw bij roekentelling

Het totaal aantal roeken in een WBE kan groter zijn dan het aantal broedvogels (bijv. door aanwezige juveniele roeken). Daarom wordt bij de roekentelling nu duidelijk onderscheid gemaakt tussen een **nestentelling (1)** en een **aantalstelling (2)**. Dit zijn twee verschillende methoden die beiden uitgevoerd worden.

(1) Het **totaal aantal nesten** is een indicatie voor het **aantal broedvogels** (2 x nesten). Teken de kolonie in op kaart. Alle nesten worden jaarlijks binnen de kolonie geteld. Omdat lege nesten worden afgebroken door andere roeken in de kolonie kan men er van uitgaan dat alle nesten zijn bewoond. Wanneer in een kolonie helemaal geen roeken worden waargenomen betreft het een verlaten kolonie, geef dit dan aan op het telformulier. Vergeet de kolonies niet in de bebouwde kom.

(2) Het **totaal aantal roeken** bestaat uit het **aantal getelde roeken niet in een kolonie** plus het **aantal getelde roeken in een kolonie**. Foeragerende roeken kunnen zowel niet-broedende

juvenile vogels zijn als broedvogels uit een nabije kolonie. Als deze foeragerende roeken worden opgeteld bij het “aantal broedvogels” (2 x nesten) - zou dit tot dubbeltellingen kunnen leiden.

Bijlage 1: Telformulier (nr. 2): Voorjaargestelling faunasoorten ganzen en knobbelzwanen

Bijlage 1: Telformulier (nr. 3): Voorjaargestelling faunasoorten kraaiachtigen, blauwe reiger en aalscholver

3. Telling Reewild

Doel:

Het zo goed mogelijk verkrijgen van minimaal aanwezige aantallen van de voorjaarsstand van het ree.

Reewild

Veel WBE's zijn reeds jaren bezig met reewild-inventarisaties, meestal zoals is opgenomen in het 'Leidraad voor het beheer van reeën', opgesteld door KNJV en VHR in 2007¹. De wijze van tellen blijft in principe hetzelfde. Voor meer eenduidigheid zijn enkele verduidelijkingen opgenomen. Een voorbeeld van een telformulier is opgenomen in de bijlage (nr. 4).

Wanneer tellen

Het meeste geschikte tijdstip om de telling uit te voeren is eind maart/ begin april, in een periode waarin het grootste gedeelte van de wintersterfte al heeft plaatsgevonden en vóór de werp- en zoogtijd. De reeën zijn in deze tijd goed zichtbaar doordat ze in sprongen bijeen staan. Bovendien is er dan nog weinig blad aan de bomen. Rond nieuwe maan benutten de reeën de relatief kortere schemerperiode intensiever om te fourageren dan tijdens nachten met volle maan. Een telling kan daarom het best worden uitgevoerd in de schemer rond nieuwe maan, gedurende de vroege ochtend tot zo'n twee uur na zonsopkomst, en in de avond twee uur voor zonsondergang tot donker (tot het tijdstip dat de dieren niet meer aan te spreken zijn).

Hoe tellen

Door de telling drie maal achtereen (avond-ochtend-avond) te organiseren, is men wat minder afhankelijk van de weersomstandigheid van dat moment. De telling vindt plaats in telgebieden. Dit kunnen dezelfde zijn als de telsectoren die voor andere soorten gebruikt worden, maar de WBE kan ook anders ingedeeld worden, waarbij rekening wordt gehouden met het biotoop van het ree. Belangrijk is dan de telgebieden zo te bepalen dat deze overeenkomen met de wijze waarop reeën hun leefomgeving benutten. Denk bijvoorbeeld aan de daginstanden en foerageerplaatsen van de sprongen op basis van eerdere tellingen, waarnemingen en landschap en biotoop.

Deze telgebieden hebben een dusdanige oppervlakte dat ze goed in één telronde (eenmalig) doorkruist kunnen worden (zo'n 2 tot 2,5 uur). De telgebieden moeten zo worden gekozen dat voor elk van die gebieden eenzelfde telinspanning wordt geleverd. In beginsel ligt de indeling in telgebieden langjarig vast.

De telling vindt in principe volledig plaats vanuit een langzaam rijdende auto, met uitzondering van die gebieden waar geen auto's kunnen komen of de omstandigheden van

¹ Dit onderdeel 'telling Ree' is (deels) gebaseerd op 'Leidraad voor het beheer van reeën', opgesteld door KNJV en VHR in 2007 en op het 'telprotocol ree en damhert', opgesteld door Rik Schoon in 2011 (Innovatie en Praktijk Centrum Groene Ruimte).

dien aard zijn dat niet vanuit de auto kan worden geteld; in dat geval kan bijvoorbeeld te voet, per fiets of vanaf aan-/hoogzit worden geteld.

Wie tellen

Een telploeg dient te bestaan uit minimaal 2 tellers en staat onder leiding van een ervaren persoon. Wanneer er per auto geteld wordt zijn 3 tellers beter (chauffeur, teller, schrijver/kaartenlezer). De telploegen dienen allen te beschikken over minimaal een teller met ervaring in het beheer (en of tellen) van reeën. Op verzoek kunnen KNJV en VHR regio/gewest aanspreekavonden verzorgen. Deelnemers kunnen zowel jagers, medewerkers van terreinbeherende organisaties als ook particulieren zijn.

Aandachtspunten

- De waarneming wordt duidelijk geregistreerd op een telformulier en bijbehorende kaart met uniek nummer (volg nummer) en aantekeningen over de plaats, het tijdstip, geslacht en leeftijdscategorie.
- Het is aan te bevelen dat een telploeg in kleinschalig landschap beschikt over een verrekijker van minimaal 7x vergroting. Een telploeg in grootschalige open gebieden beschikt over een verrekijker van minimaal 10x vergroting en bij voorkeur een spectief. Hiermee zijn reeën in de betreffende landschappen prima aan te spreken.
- Wanneer het geslacht van volwassen reeën of kalveren niet te bepalen is wordt 'onbekend' ingevuld (niet aangesproken).
- Een telronde is in de praktijk na 2 tot 2,5 uur afgerond. Is het telgebied kleiner dan wordt met een avondtelling later gestart met tellen met een ochtendtelling wordt er eerder gestopt om zo de schemerperiode optimaal te benutten. Een telronde wordt slechts eenmalig doorkruist om dubbeltellingen zo veel mogelijk te vermijden.
- Van dieren die na observatie duidelijk vluchten in de richting van een naburig telgebied wordt naast het aantal en geslacht (indien aangesproken, anders het aantal bij 'onbekend' vermelden), het tijdstip en de vluchtrichting (windstreken) vermeld.
- Om de inspanning van iedere teller zoveel mogelijk gelijk te houden is het niet de bedoeling de auto uit te stappen om onoverzichtelijke terreindelen af te zoeken naar reeën, immers er wordt geteld, niet gezocht naar reeën. Wanneer een groepje reeën bij elkaar staan mag wel uitgestapt worden om beter aan te spreken.

Eindresultaat

Voorheen leverde de faunacoördinator / WBE-secretaris alleen het eindresultaat in bij de KNJV. Het doorgeven van de volledige telresultaten is echter beter voor de verwerking. Dit houdt in dat de telcijfers van *iedere deeltelling* moeten worden doorgegeven *per telgebied*.

Minimum aantal aanwezige dieren

Er zijn verschillende manieren om tot een berekening van een populatie dieren te komen. Het minimum aantal aanwezige dieren is daar één van en zegt meer iets over de trendontwikkeling van een populatie dan over de grootte van de populatie zelf. Het minimum aantal aanwezige dieren (MNA) wordt bepaald door van iedere telling de hoogste score te nemen per bok, geit, bokkalf en geitkalf. Hierbij wordt de categorie ‘onbekend/ niet aangesproken’ niet beschouwd, omdat de kans groot is dat een dier uit deze klasse in een andere telronde wel is aangesproken. De som van de klassen (dus zonder de categorieën onbekend) vormt de minimale populatieomvang. Wanneer echter het totaal van één van de rondes (dus nu wel inclusief de klassen onbekend) hoger is, wordt het verschil aangemerkt als ‘onbekend’. Zie voorbeeld. Het NWRS maakt deze berekening automatisch.

Let op: Het minimum aantal aanwezige dieren is geen schatting van de totale populatie, waar vaak het afschot op wordt bepaald. Sommige WBE's passen soms een correctie (schatting) toe op de telling om het afschot beter te bepalen. Deze correcties/schattingen horen echter niet thuis bij een telling, wel bij een faunabeheerplan/ afschotplan. Daarom dienen deze correcties niet op voorhand gedaan te worden en behoren deze ook niet tot de bepaling van het minimum aantal aanwezige dieren.

Voorbeeld berekening Minimaal Aanwezige dieren (MNA) van het Ree

REE	Bok	Geit	Bokkalf	Geitkalf	Ree onbekend	Totaal
1 avond	5	7	2	1	4	19
2 ochtend	4	8	1	1	2	16
3 avond	4	6	0	2	2	14
MAX per categorie	5	8	2	2		17
MAX per telronde						19
TOTAAL Reeën MNA	5	8	2	2	2	19

Bijlage 1: Telformulier (nr. 4): Voorbeeld Reewildtelling

4. Telling Damhert, Edelhert en Wildzwijn

Doel: het zo goed mogelijk verkrijgen van minimaal aanwezige aantallen van de voorjaarsstand van *damhert, edelhert en wild zwijn*. Deze “grofwildsoorten” worden sinds vele jaren geteld.

Damherten komen verspreid voor in Nederland. Ook wilde zwijnen worden buiten de leefgebieden (Veluwe en de Meinweg) gesignaleerd. Deze dieren kunnen door WBE's worden geteld tijdens de voorjaarsstelling.

Op de Veluwe worden edelherten en wilde zwijnen reeds in bestaande programma's geteld. Aangezien er steeds meer verbindingzones worden gecreëerd en opengesteld (Provincie Utrecht gaf onlangs groen licht voor edelherten in de provincie), kan het edelhert ook buiten de bestaande leefgebieden gesignaleerd worden. Vandaar dat het edelhert nu ook is opgenomen in de telformulieren.

De volgende leeftijdscategorieën zijn van belang:

- Damhert: hert, hinde, spitsier, kalf, onbekend (niet aangesproken)
- Edelhert: hert, hinde, spitsier, kalf, onbekend (niet aangesproken)
- Wild zwijn: keiler, zeug, overloper, big, onbekend.

Voorbeelden van telformulieren zijn opgenomen in de bijlage (nr 5). Bestaande telformulieren kunnen ook worden gebruikt.

LET OP!

Wanneer in de WBE **geen** damherten, edelherten of wilde zwijnen zijn waargenomen, ook dan graag invullen in het NWRS en als **resultaat 0 invullen!**

Bijlage 1: Telformulier (nr. 5): Voorbeeld Grote hoefdieren

5. Inventarisatie verspreiding zoogdieren

Doel:

Informatie over het al dan niet aanwezig zijn van een aantal zoogdiersoorten. Het gaat in ieder geval om hermelijn, wezel, bunzing, steenmarter, boommarter, das, muntjak, wasbeer, verwilderde nerts, wasbeerhond en beverrat.

In het NWRS kunnen ook andere diersoorten worden vermeld als bever, grijze eekhoorn, muskusrat, otter. Deze soorten zijn toegevoegd aan de lijst.

Aanpak:

Iedere jachthouder houdt in zijn eigen jachtveld bij welke van deze zoogdieren hij/zij in de loop van het jaar aantreft. Het gaat hier dus **niet** om het aantal, maar om welke soorten in zijn/haar jachtveld voorkomen. Hij/zij kruist dit aan op inventarisatieformulier nr. 5.

Resultaten:

De resultaten (inventarisatieformulier nr. 5) van het afgelopen jaar worden tijdens de voorjaarsvergadering ingeleverd bij de faunacoördinator van de WBE.

De WBE-secretaris of faunacoördinator kruist in het NWRS aan welke soort aanwezig, afwezig is danwel of het onbekend is of de soort aan- of afwezig is binnen de WBE. Omdat het hierbij niet om aantallen gaat en in feite ook geen telling betreft is opgave op het niveau van een WBE vooralsnog voldoende.

Bijlage 1: Inventarisatieformulier (nr.6): Verspreiding zoogdieren

6. Burchtinventarisatie vos

Doel:

Inzicht verkrijgen in het verspreidingsgebied van de vos en aantallen via een burchtinventarisatie. Voor het verkrijgen van een ontheffing voor het doden van vossen met behulp van kunstlicht is het noodzakelijk om over gegevens te beschikken over de omvang van de populatie en de locaties waar vossen voorkomen. Maar vossen zijn nachtdieren en laten zich moeilijk tellen. Het aantal belopen vossenburchten kan echter wel een indicatie vormen van de voorjaarsstand van de vos. Tegelijkertijd geeft een kaart waarop burchten zijn ingetekend een goed beeld van de verspreiding van de vos binnen de WBE.

De burchtinventarisaties leveren tezamen met de gegevens van het vossenafschot (aantal en locaties) de best mogelijke informatie omtrent het voorkomen van vossen in een WBE.

Wanneer inventariseren:

In het voorjaar. Een burchtinventarisatie kan ééns in de twee jaar worden uitgevoerd.

Waar inventariseren:

Iedere jachthouder inventariseert in zijn eigen jachtveld.

Wat inventariseren:

Belopen vossenburchten en belopen burchten (bewoonde burchten) waar jongen zijn geboren (kraamburchten). Een belopen vossenburcht is een burcht waarvan door sporen (prooiresten, voetsporen), reuk of zichtwaarnemingen is vastgesteld dat de betreffende burcht daadwerkelijk bij vossen in gebruik was. **Een kraamburcht valt dus eveneens onder het begrip belopen burcht.** Niet alle belopen burchten worden kraamburchten, omdat vossenfamilies naast de kraamburcht eveneens andere burchten in de omgeving gebruiken als “speelburchten” of als uitwijkmogelijkheid bij onraad.

Het aantal belopen burchten wordt dus beschouwd als alle in gebruik zijnde burchten, dus inclusief kraamburchten.

Informatie over de aanwezigheid van deze burchten in natuurgebieden kunt u eventueel opvragen bij de beheerder van het terrein. U kunt ook samen gaan inventariseren.

Aanpak:

Iedere jachthouder tekent binnen zijn jachtveld de locaties van de burchten in op een kaart. Alle belopen burchten die niet als kraamburcht worden gebruikt worden aangegeven met een volgnummer en eventueel met zwarte stip (●). De belopen burchten die tevens in gebruik zijn als kraamburchten met een kruis (x). Het aantal burchten vult hij in op inventarisatieformulier nr.6.

Iedere WBE beschikt over een kaart van het werkgebied. Deze kan worden gebruikt voor het maken van kopieën t.b.v de tellers. De jongen worden vanaf dit jaar niet meer genoteerd.

Voorbeeld Inventarisatieformulier voor de jachthouder:

Datum vondst	Locatie nr. van belopen burcht op kaart	Tevens gebruikt als kraamburcht (ja/nee)
01-04-2011	1	Nee
	2	Ja
15-04- 2011	3	Ja

Invoer inventarisatie gegevens

De jachthouders leveren hun kaart met bijbehorend inventarisatieformulier nr.4 in **vóór 15 juni** bij de faunacoördinator. Deze verwerkt de gegevens per half juni en **vóór 1 augustus** in het NWRS.

Om de WBE-secretaris of faunacoördinator te ontlasten is het mogelijk per half juni dat de jachthouder zelf de vossenburchten intekent in het NWRS. Dit bespaart de WBE-secretaris / faunacoördinator veel werk.

Dit kan als volgt: wanneer de WBE-secretaris of faunacoördinator de jachtvelden in zijn WBE in het NWRS heeft aangemaakt koppelt deze hieraan de jachtcombinanten. Vervolgens selecteert hij hiervan één jachthouder die als contactpersoon van het jachtveld functioneert. De WBE-secretaris of faunacoördinator machtigt deze persoon om de vossenburchten van zijn/haar jachtveld in het NWRS op te geven. De WBE-secretaris of faunacoördinator kan ervoor kiezen om alle vossenburchten door de contactpersoon van de jachtvelden zelf in te laten voeren. Zelf hoeft hij dan alleen nog de ingevoerde gegevens te controleren en goed te keuren door zijn fiat hieraan te geven (**vóór 1 augustus**). Hij kan er ook voor kiezen om (een deel van) de jachtvelden zelf in te voeren in het NWRS.

Bijlage 1: Inventarisatieformulier (nr. 7) Vossenburchten

BIJLAGE 1

TELFORMULIEREN

De telformulieren 1 tot en met 5 kopiëren ten behoeve van de tellers.

Inventarisatieformulier 6 en 7 kopiëren ten behoeve van de jachthouders in uw WBE.

Telformulier nr 1. Populatie ontwikkeling wildsoorten per telgebied

Dit formulier kopiëren voor de tellers

WBE / Organisatie: _____

Telgebied (telsector code+ naam) _____ Aantal ha telgebied: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

Vertegenwoordigde organisaties: _____

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

OCHTENDTELLING

Diersoort	Aantallen turven	Totaal aantal
Haas		
Konijn		
Fazant		
Patrijs		
Houtduif		
Wilde eend		

AVONDTELLING

Diersoort	Aantallen turven	Totaal aantal
Haas		
Konijn		
Fazant		
Patrijs		
Houtduif		
Wilde eend		

EINDRESULTAAT

Diersoort	Totaal ochtendtelling	Totaal avondtelling	Hoogste score
Haas			
Konijn			
Fazant			
Patrijs			
Houtduif			
Wilde eend			

WBE telgegevens leveren een bron van informatie. Tellen is een serieuze aangelegenheid. Maak er werk van!

Telformulier nr 2. Voorjaargestelling Faunasoorten ganzen en knobbelzwanen

per telsector

Dit formulier kopiëren voor de tellers

WBE / Organisatie: _____

Telsector (code+naam): _____ Aantal ha telsector: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

Vertegenwoordigdeorganisaties: _____

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Aantal ganzen (inclusief jonge ganzen)		Knobbel- zwaan	Grauwe gans	Kolegans	Brandgans	Canadese gans	Indische gans	Nijlgans	Soepgans
Individuen <i>turven</i>									
Groepen <i>groeps grootte in cijfers</i>	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	7								
	8								
	9								
	10								
subtotaal individuen									
subtotaal groepen									
totaal aantal ganzen									

ZOZ

Dubbeltellingen

Indien er grote groepen ganzen zijn geteld buiten of binnen de eigen telsector: gelieve in dit vak de soort, het aantal en de locatie van de ganzen te vermelden en het tijdstip van waarneming.

Let op: Deze gegevens worden niet meegenomen in de resultaten, maar dienen slechts ter geheugensteun om na afloop van de telling met uw buurteller af te stemmen op eventuele dubbeltellingen.

WBE telgegevens leveren een bron van informatie. Tellen is een serieuze aangelegenheid. Maak er werk van!

Telformulier nr 3. Voorjaargestelling Faunasoorten kraaiachtigen, blauwe reiger en aalscholver per telsector

Dit formulier kopiëren voor de tellers

WBE / Organisatie: _____

Telsector (code+naam): _____ Aantal ha telsector: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

Vertegenwoordigde organisaties: _____

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Diersoort	Aantal (<i>turven</i>)	Totaal aantal
Zwarte kraai		
Ekster		
Kauw		
Blauwe reiger		
Aalscholver		

Roek - nestentelling

Locatie nr. kolonie*	Aantal nesten per kolonie
Totaal aantal kolonies	Totaal aantal nesten

Roek - aantalstelling

Aantal <i>getelde</i> roeken in kolonie	Aantal <i>getelde</i> roeken niet in kolonie
Totaal aantal getelde roeken in kolonie	Totaal aantal getelde roeken niet in kolonie

* intekenen op kaart

Telformulier nr 4. Voorbeeld Reewildtelling

per telsector

Dit formulier kopiëren voor de tellers

WBE / Organisatie: _____

Telsector (code+naam): _____ Aantal ha telsector: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

Vertegenwoordigde organisaties: _____

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Ronde (kruis aan) 1^e ronde _____ 2^e ronde _____ 3^e ronde _____

REE		A A N T A L					
Volg nr.#	tijd	Bok	Geit	Bok-kalf	Geit-kalf	Ree Onbekend*	Opmerkingen
Totaal							Totaal:

intekenen op een WBE-kaart

*N.A.: niet aangesproken (onbekend)

Telformulier nr 5. Voorbeeld Grote hoefdieren

per telsector

Dit formulier kopiëren voor de tellers

WBE / Organisatie: _____

Telsector (code+naam): _____ Aantal ha telsector: _____

Datum telling: _____

Naam tellers: _____

Vertegenwoordigde organisaties: _____

Tijdstip begin telling: _____ Tijdstip eind telling: _____

Damhert		A A N T A L					
Volg nr.#	tijd	Hert	Hinde	Spitser	Kalf	Damhert Onbekend*	Opmerkingen
Totaal							Totaal:

Edelhert		A A N T A L					
Volg nr.#	tijd	Hert	Hinde	Spitser	Kalf	Edelhert Onbekend*	Opmerkingen
Totaal							Totaal:

Wild zwijn		A A N T A L					
Volg nr.#	Tijd	Keiler	Zeug	Over looper	Big	Onbekend	Opmerkingen
Totaal							Totaal:

intekenen op een WBE-kaart

*N.A.: niet aangesproken (onbekend)

Inventarisatieformulier nr. 6 Verspreiding zoogdieren

Dit formulier kopiëren voor de jachthouders

WBE

Jaar: 20...

Jachtveld: (naam jachthouder)

Diersoort	Aanwezig*	Afwezig	Onbekend
Hermelijn			
Wezel			
Bunzing			
Steenmarter			
Boommarter			
Das			
Bever			
Otter			
Muntjak			
Wasbeer			
Wasbeerhond**			
Verwilderde Nerts			
Muskusrat			
Beverrat			
Grijze eekhoorn			
...			

* waarneming van een levend of dood exemplaar

** (=marterhond)

Aankruisen hetgeen van toepassing is!

Inventarisatieformulier nr. 7 Vossenburchten

Dit formulier kopiëren voor de jachthouders

Inventarisatie vossenburchten

In WBE

Jaar: 20....

Jachtveld: (naam jachthouder)

Opp. jachtveld: ha

Datum vondst	Locatie nr. van Belopen burcht op kaart	Tevens gebruikt als kraamburcht (ja/nee)

** voor zover bekend, het aantal waargenomen of gevangen / gedode jongen

Bijlage 2: Handleiding telsectorindeling

Doel

Voor de voorjaargestelling van faunasoorten (knobbelzwaan, ganzen en kraaiachtigen) geldt dat de gehele WBE net als bij de wintertelling in één ochtend geteld wordt. De telling moet **gebiedsdekkend** zijn. Een gebiedsdekkende telling vergt veel organisatie, maar levert het beste beeld op van de getelde populatie. Om een gebiedsdekkende telling uit te voeren is het noodzakelijk om de WBE in te delen in telsectoren (te tellen deelgebieden), **zodanig dat het gehele WBE gebied is toebedeeld aan sectoren.**

Belang van telsectoren

Door met telsectoren te werken wordt het duidelijk wat eventuele “blanco” telgebieden zijn. Dit zijn gebieden waar voorheen geen telgegevens van beschikbaar waren, omdat niet elk jachtveld, beheergebied of landgoed werd geteld of doordat sommige jagers niet zijn aangesloten bij de WBE. Met een telsectoren indeling kunnen deze “witte vlekken” wel worden meegenomen.

Wanneer er in telsectoren geteld wordt zijn er over het algemeen minder tellers nodig dan wanneer iedere jager alleen zijn eigen jachtveld telt.

Telsectoren

De grootte van een telsector wordt zo bepaald dat de tijdsinspanningen te vergelijken zijn en het gehele gebied in één ochtend op vogels geïnventariseerd kan worden door een telgroep (± 2-3 personen). Een telsector kan zowel samengevoegde jachtvelden omvatten als gebieden niet zijnde jachtvelden (industrieterrein, natuurgebied, etc.). Binnen de WBE zijn geen gebieden meer die niet tot een telsector behoren. Kortom de gehele WBE is opgedeeld in telsectoren. Jachthouders mogen hun eigen jachtveld tellen maar kunnen daarnaast dus om- of tussenliggende gebieden met de inventarisatie meenemen - mits het jachtveld niet zodanig groot is dat het een telsector in zijn geheel kan zijn. De groottes van een telsector kunnen verschillen per WBE en zijn afhankelijk van de overzichtelijkheid van het gebied en mogen naar eigen inzicht worden ingedeeld. Sommige WBE's gebruiken dezelfde telsectorindeling voor de wintertelling als de voorjaargestelling voor ganzen en kraaiachtigen.

Let op: Telsectoren verschillen van de representatieve telgebieden die voor de wild-trendtelling worden gebruikt. Deze representatieve telgebieden bestrijken in totaal ongeveer 1/10 deel van de WBE, terwijl telsectoren tezamen **de gehele oppervlakte van het WBE gebied beslaan.**

Aandachtspunten:

- Sommige WBE's liggen in meerdere provincies. **Zorg ervoor dat de sectorgrenzen niet provincieoverschrijdend zijn! Ook kunnen afzonderlijke telsectoren nooit de grenzen van de WBE overschrijden**, maar zullen op de buitengrens moeten liggen. Dit is noodzakelijk voor de verwerking en analyse van de resultaten.

- Als grenzen van telsectoren kunnen het beste landschappelijke grenzen worden aangehouden, rijkswegen, kanalen, bebouwing, dijken of sloten.
- Grote natuur of recreatieterreinen in het WBE werkgebied behoren te worden ingedeeld als een aparte telsector, om ze te kunnen onderscheiden van andere gebieden.
- Als er in een bepaald gebied geen vogels voorkomen (bijv. bosgebieden) dan is het toch noodzakelijk dit gebied toe te wijzen aan een telsector. Op het telformulier voor deze telsector wordt een 0 ingevuld. Dit om op basis van de telformulieren de gebieden waar geen vogels zijn te kunnen onderscheiden van gebieden waar niet geteld is. Wanneer er niet geteld is wordt 'telling niet uitgevoerd' vermeld op het telformulier en wordt dit opgegeven in het NWRS.

Wie telt wat?

Het moet duidelijk zijn welke gebieden door TBO's geteld worden en welke door jagers. Grote aaneensluitende (natuur)gebieden kunnen het beste geteld worden door TBO's terwijl kleinere (natuur)gebieden weer meegenomen kunnen worden door de WBE's. Over scheidingen zoals rivieren en meren moet ook duidelijkheid bestaan; wie telt bijvoorbeeld het water mee dat als grens tussen twee gebieden wordt gebruikt? Door heldere afspraken te maken voorkomt men dat een gebied dubbel geteld wordt. Noteer apart de dieren die op de dijk, nabij een sloot zitten, mogelijk dat deze later in de sloot zitten en door de burens worden meegenomen.

Ook buitendijkse tellingen vanaf het land en boottellingen kunnen leiden tot dubbeltellingen. Om dit te voorkomen kunnen buitendijkse gebieden een eigen telsector krijgen toebedeeld. Ook kan er besloten worden om de boottellingen te beperken tot vogels die op het water zitten en de buitendijkse tellingen te beperken tot vogels die op het land zitten. Het is dus belangrijk goede afspraken te maken over wie wat telt.

Vastlegging in het NWRS

Om de grote hoeveelheid telgegevens goed te kunnen verwerken en te interpreteren vragen we de WBE's om de telsectoren duidelijk vast te leggen. Degene die de telgegevens verwerkt met kaart en telsectorindeling kan dan eenvoudig achterhalen waar geteld is en hoeveel vogels daar zaten.

De telsectoren en bijbehorende grenzen worden daarom **ingetekend op een topografische kaart in het NWRS**. Neem de grenzen over van de kaart die u de afgelopen jaren heeft gebruikt. Werkte de WBE nog niet met telsectoren, dan is het raadzaam om de telsectoren en bijbehorende routes eerst in te tekenen op een geprinte topografische kaart, om als basis te gebruiken.

Bij het aanmaken van de telsectoren **in het NWRS** door de WBE-secretaris krijgen alle telsectoren een eigen unieke naam en een eigen code. De naam kan bij het aanmaken van een telsector vrij gekozen worden. De code wordt in het NWRS automatisch gegenereerd. Deze bestaat uit de provinciecode, het WBE nummer en een nummer voor de telsector (bv. FL0281_007). Teken de grenzen zo zorgvuldig mogelijk in. Houdt hierbij rekening dat gewijzigde telsectoren een nieuwe code krijgen. Wanneer een WBE provincieoverschrijdend is kan de WBE-secretaris in het NWRS aangeven in welke provincie de telsector ligt. Een telsector mag geen provinciegrens overschrijden en kan dus maar in één van beide provincies liggen. Een handleiding voor het aanmaken van telsectoren in het NWRS is te vinden op www.nwrs.nl

Door de kaart van de telsector uit te printen uit het NWRS kunnen deze kaarten eenvoudig overhandigd worden aan de tellers waarin duidelijk hun telgebied staat aangegeven. De WBE-secretaris of faunacoördinator kan op deze geprinte kaart de vastgestelde route intekenen, zodat duidelijk is voor tellers hoe ze de route moeten afleggen.

Voorbeeld indeling

Hieronder ziet u de opdeling van WBE Fivelgo (provincie Groningen) in 10 telsectoren welke wordt gebruikt voor de KNJV voorjaarsstelling. In zwart de WBE grens, in rood de grenzen van de telsectoren en in gele arcering de representatieve telgebieden voor de trendtelling van de wildsoorten. Alleen de nummering ontbreekt nog.

